

Paszport zdrowej kobiety – profilaktyka realizowana przez służbę medycyny pracy

Dr hab. n. med. Marta Wiszniewska, prof. IMP

**Klinika Chorób Zawodowych i Zdrowia Środowiskowego,
Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi**

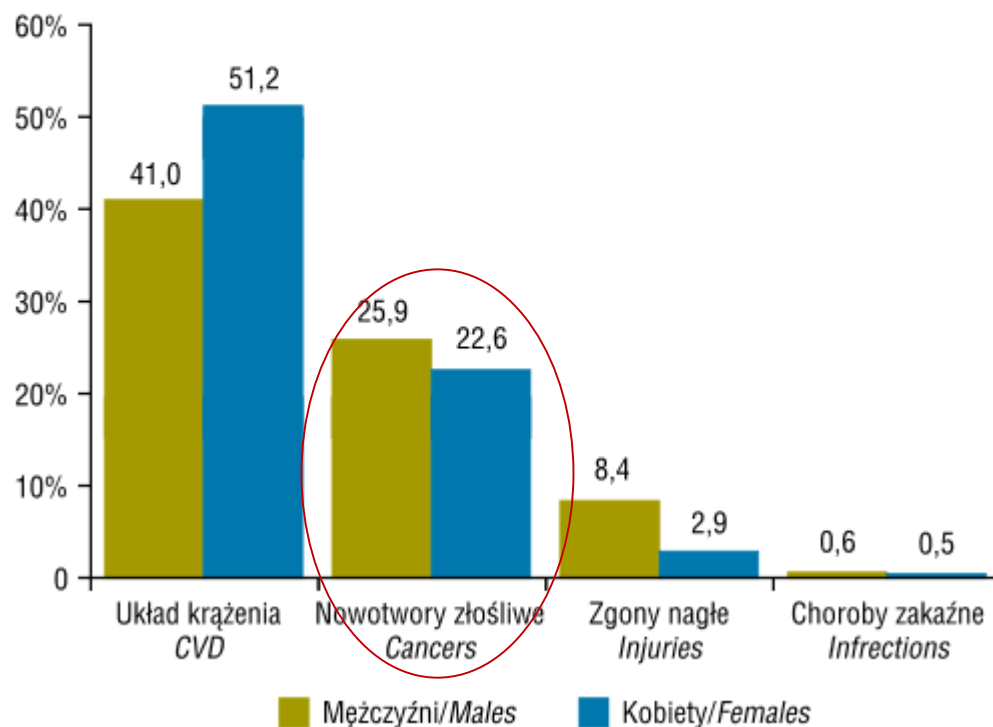
Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Profilaktyka i wczesne wykrywanie chorób nowotworowych to istotny problem zdrowia publicznego, zwłaszcza, że świadomość zdrowotna jest w Polsce niewystarczająca

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Rysunek 7.1. Struktura umieralności na najczęstsze schorzenia w Polsce w 2013 roku

Figure 7.1. *Structure of mortality from the most frequent diseases in Poland in 2013*

Dane Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

- W Polsce w 2014 r. niezdolność do pracy była orzekana najczęściej na skutek chorób nowotworowych (23%).
- Największy odsetek orzeczeń o niezdolności do pracy dla wszystkich grup chorobowych przypadła w wieku 55–59 lat, przy czym w przypadku kobiet największy odsetek stanowiły orzeczenia, których przyczyną były choroby nowotworowe (33,7%).

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Profilaktyka

- **Niewiele kobiet ma świadomość, że rakowi szyjki macicy można zapobiegać w prosty, skuteczny, nieinwazyjny i tani sposób – poprzez regularne wykonywanie badań cytologicznych.**
- **Nowotwór piersi można wykryć poprzez samodzielne badanie piersi oraz dzięki mammografii.**

Profilaktyczne programy zdrowotne

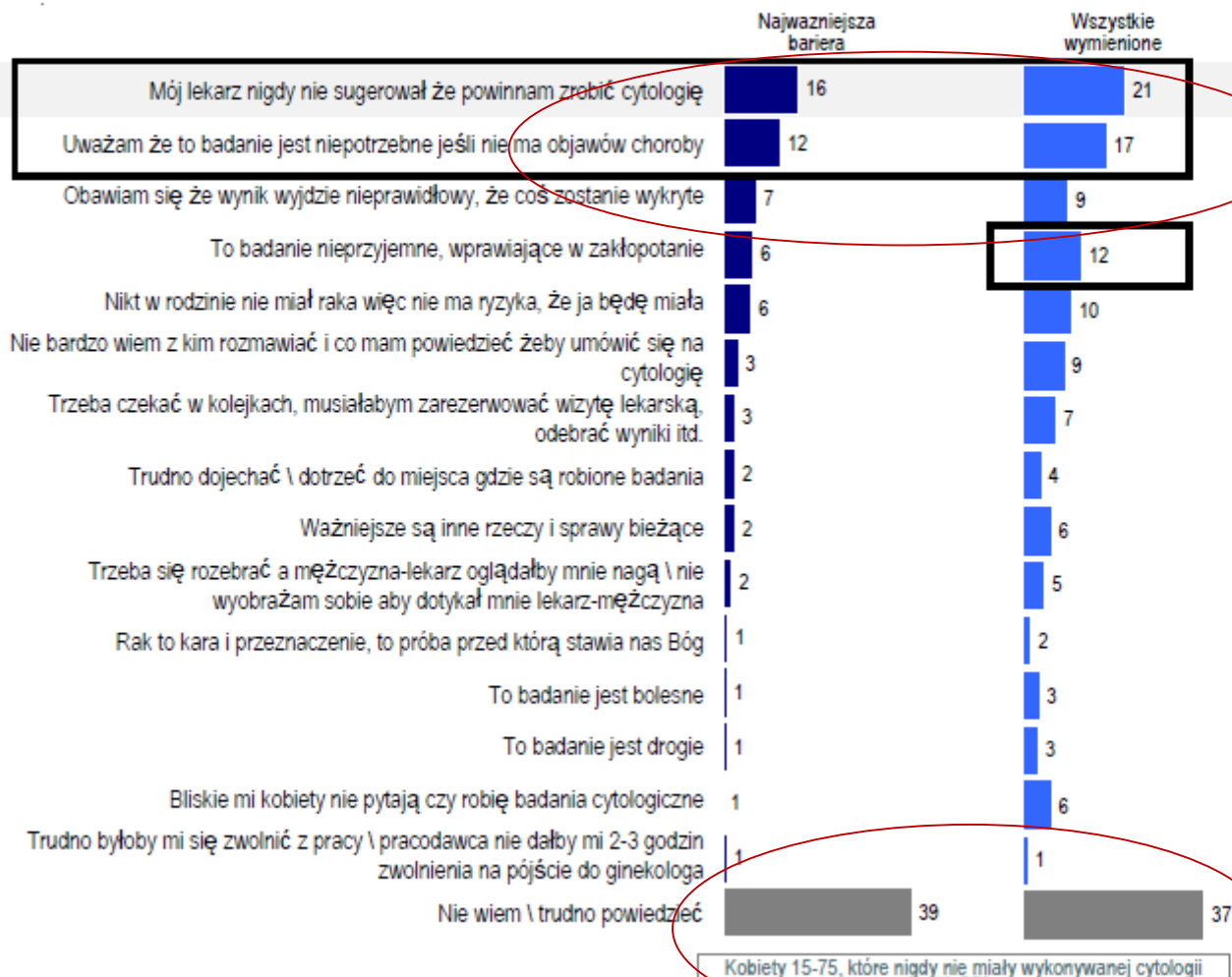
- **Finansowane:**
 - ze środków NFZ,
 - przez Narodowy Program Zwalczania Chorób Nowotworowych koordynowany przez Ministerstwo Zdrowia,
- Jednakże świadomość zdrowotna i zgłaszalność na badania profilaktyczne są w Polsce niewystarczające, w związku z tym istnieje konieczność podjęcia działań poprawiających zachowania prozdrowotne w naszym społeczeństwie.

Profilaktyczne programy zdrowotne

- W Finlandii (państwo wzorcowe w zakresie wczesnej profilaktyki raka szyjki macicy) poziom zgłaszalności kobiet na badania cytologiczne wynosi **80%–90%**.
- W Polsce odsetek kobiet, które zgłosiły się na badania cytologiczne wykonywane w ramach Populacyjnego Programu Profilaktyki i Wczesnego Wykrywania Raka Szyjki Macicy wynosił zaledwie **12%** w 2006r. i wzrósł do **27%** w 2010 roku.

Bariery - dlaczego kobiety nie robią cytologii?

S8. Kobiety podają różne przyczyny dla których nie zdecydowały się dotychczas na wykonanie badania cytologicznego. Przed Panią znajduje się lista najczęściej wymienianych powodów. Chciał(a)by prosić Panią o zapoznanie się z tą listą a następnie wskazanie tych powodów które uznałaby Pani za istotne również w swoim przypadku?

Kobiety tłumacząc, dlaczego nigdy nie wykonywały badania cytologicznego, najczęściej winą za to obarczają lekarza (mój lekarz nigdy mi nie sugerował). Kolejną częstą barierą jeszcze przekonanie, że badanie jest niepotrzebne, jeżeli nie ma objawów choroby. Relatywnie często wymieniana bariera, lecz rzadziej wskazywana jako najważniejsza, to dyskomfort fizyczny i psychiczny związany z badaniem (to badanie nieprzyjemne, wprawiające w zakłopotanie). Niestety ze względu na subtelność tematu ponad 1/3 kobiet, które nigdy nie wykonywały cytologii uniknęła wyjaśnień, uciekając się do stwierdzenia „nie wiem/trudno powiedzieć”.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Istotna rola służby medycyny pracy

Lekarze sprawujący opiekę profilaktyczną nad pracownikiem – ze względu na to, że mają kontakt **z każdym pacjentem**, nawet tym nie zgłaszającym żadnych dolegliwości - stanowią idealną grupę do prowadzenia szeroko rozumianej prewencji chorób.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Healthy Woman's Diary in the prevention of cancer

Akronim: DIARY

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

CEL PROJEKTU

Włączenie profesjonalistów zajmujących się ochroną zdrowia pracujących w profilaktykę niektórych typów nowotworów poprzez opracowanie modelu działań profilaktycznych trwale zintegrowanego z opieką profilaktyczną uwzględniającą różne aspekty zdrowia pracowników.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Pierwszy etap projektu:

„Diagnoza skuteczności opieki profilaktycznej nad pracownikami w aspekcie profilaktyki wybranych chorób nowotworowych”

Badania wśród:

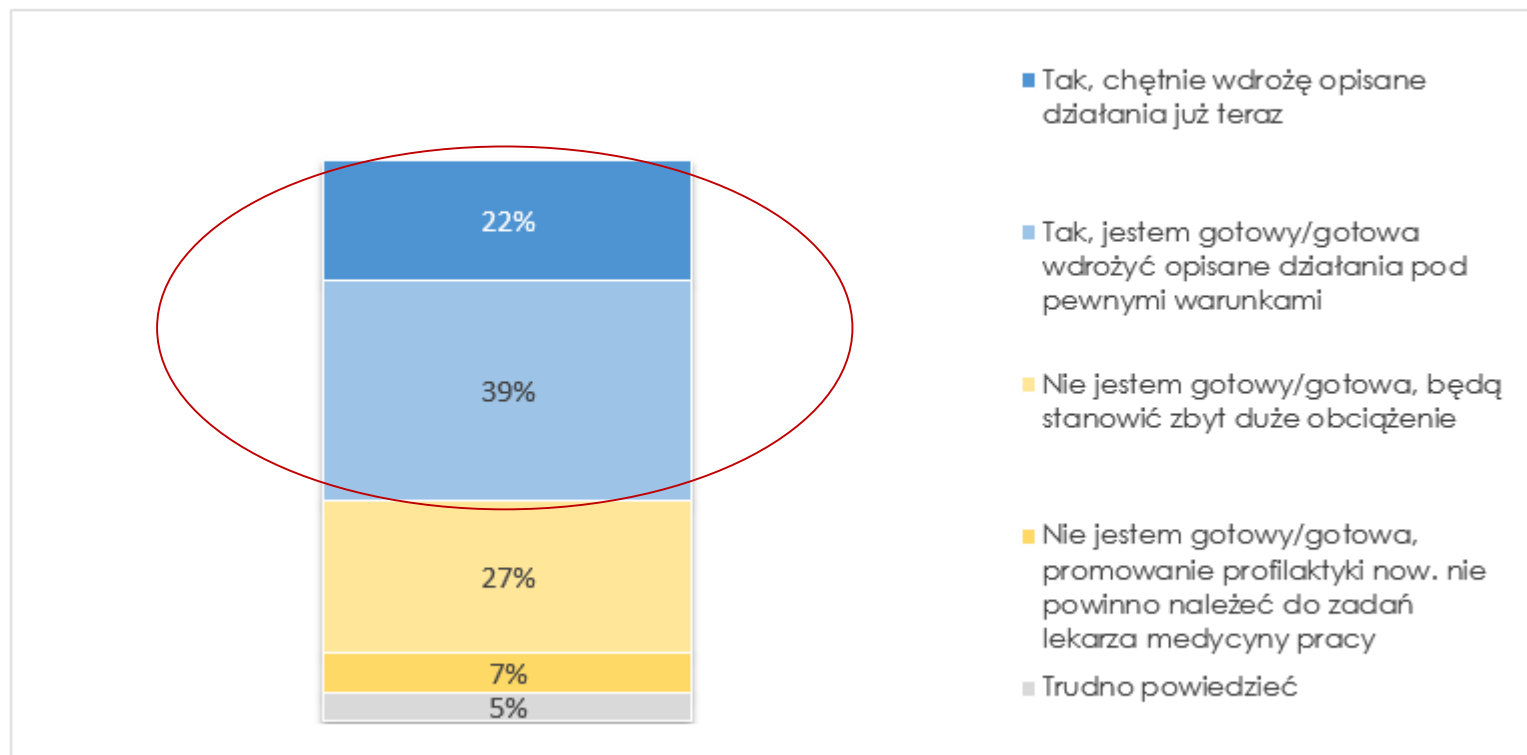
- lekarzy służby medycyny pracy (362)
- przedsiębiorców prowadzących duże i średnie przedsiębiorstwa (200).

Wywiady przeprowadzono techniką CATI (ang. Computer Assisted Telephone Interview, czyli wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny) w listopadzie i grudniu 2015 r.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Gotowość lekarzy do wdrożenia proponowanych działań

Rysunek 1. Czy w obecnej chwili byłby/byłaby Pan/Pani gotowa wdrożyć opisane działania profilaktyczne w swojej praktyce?

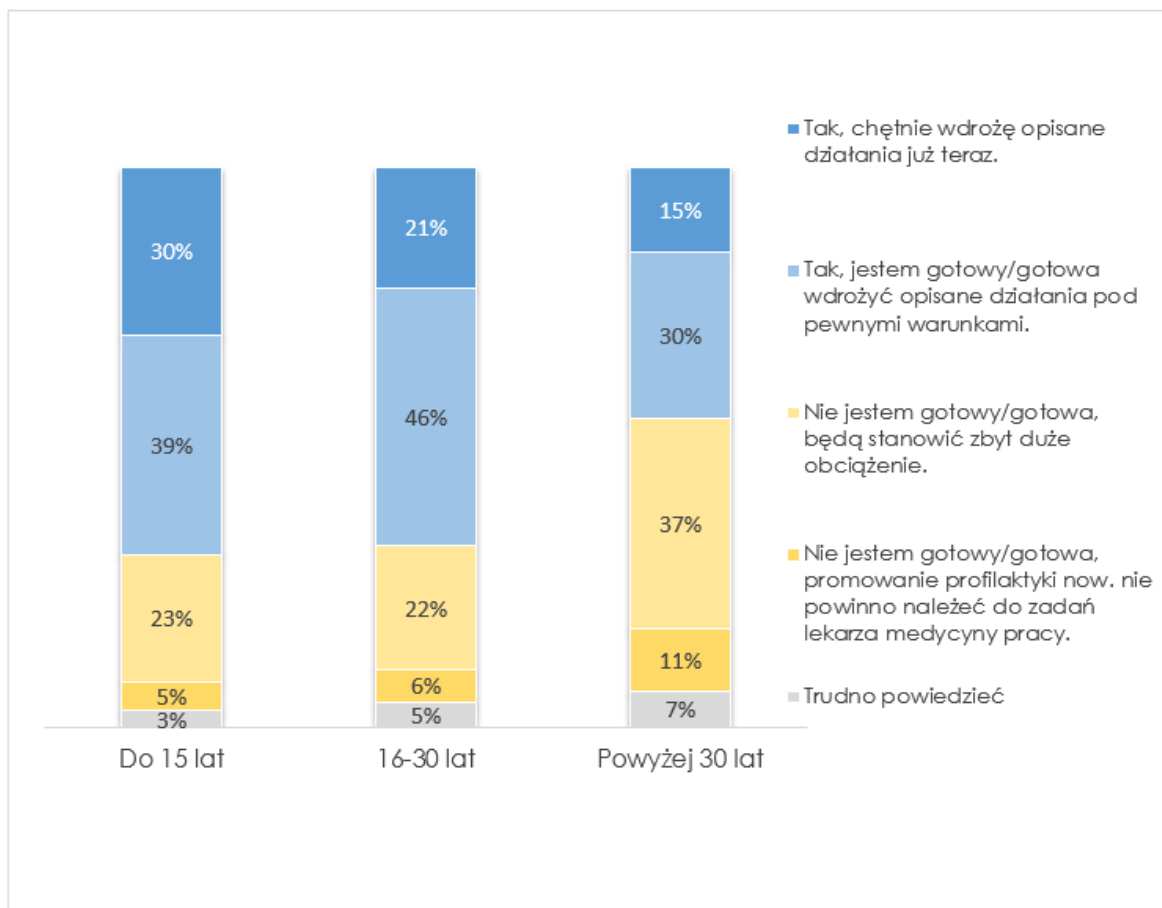

Próba: Wszyscy badani, n=362.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Gotowość lekarzy do wdrożenia proponowanych działań

Rysunek 2. Czy w obecnej chwili byłby/byłaby Pan/Pani gotowa wdrożyć opisane działania profilaktyczne w swojej praktyce – odpowiedzi w podziale na staż pracy w opiece profilaktycznej nad pracownikiem

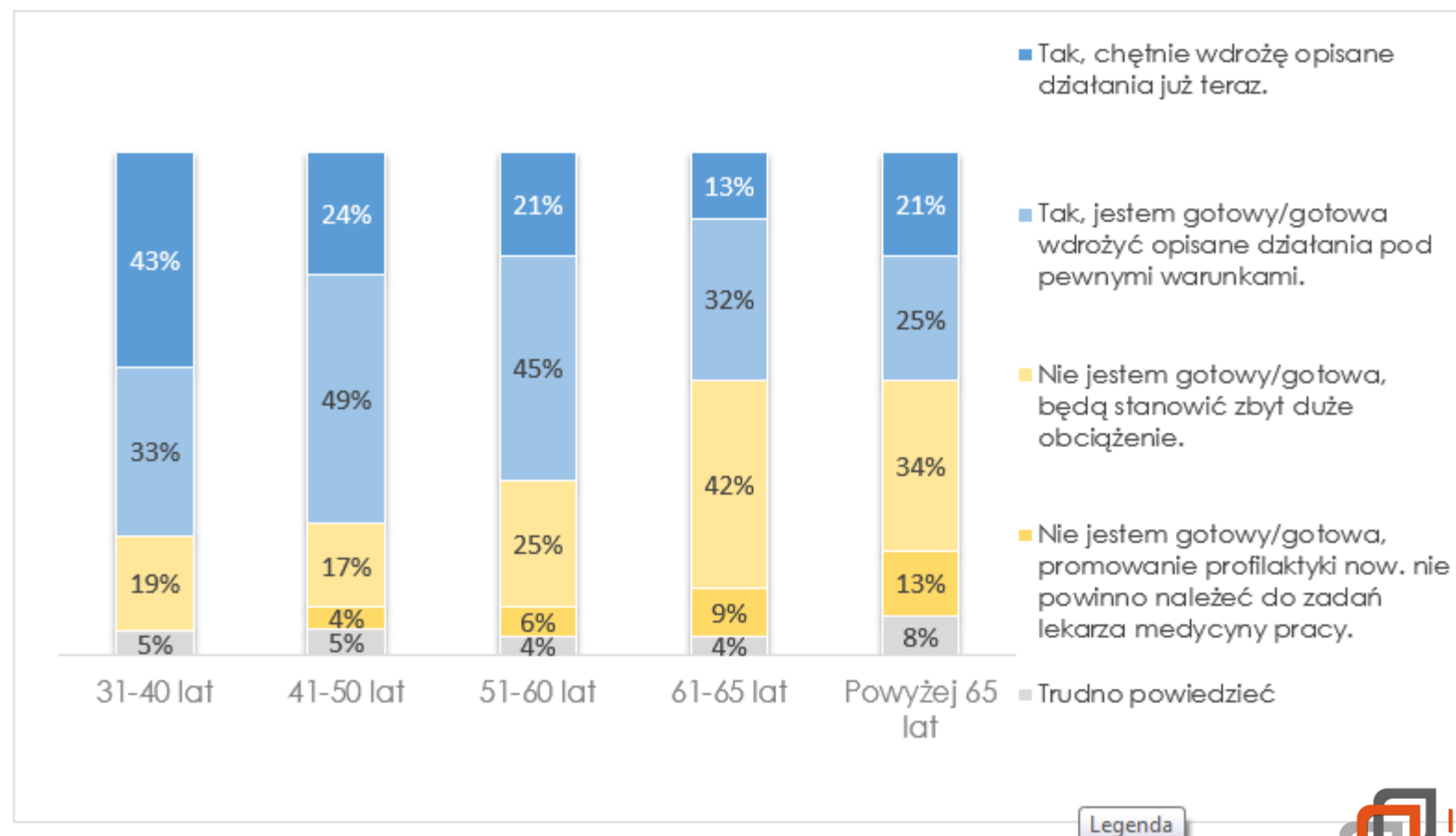

Próba: Wszyscy badani, n=362.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Gotowość lekarzy do wdrożenia proponowanych działań

Rysunek 3. Czy w obecnej chwili byłby/byłaby Pan/Pani gotowa wdrożyć opisane działania profilaktyczne w swojej praktyce w podziale na wiek respondenta.

Legenda

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Gotowość lekarzy do wdrożenia proponowanych działań

Rysunek 2. Jakie warunki muszą zostać spełnione, by wdrożyć/wdrożyła Pan/Pani proponowane w naszym projekcie działania?

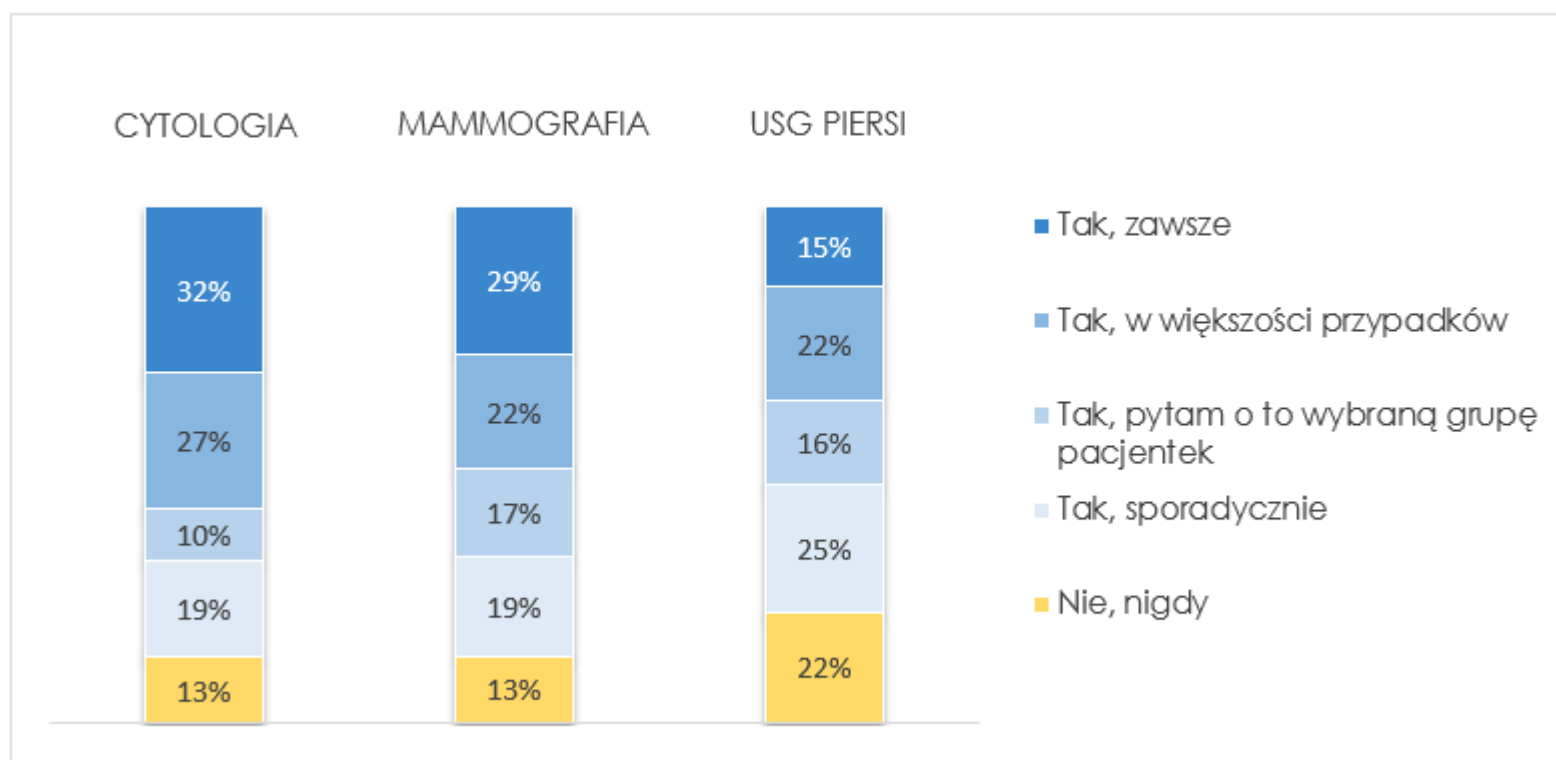

Próba: Lekarze, którzy są gotowi wdrożyć działania profilaktyczne pod pewnymi warunkami, n=146

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Aktualnie realizowane działania związane z profilaktyką nowotworów

Rysunek 4. Czy pyta Pan/Pani pacjentki o to, czy miały wykonaną cytologię/mammografię/USG piersi?

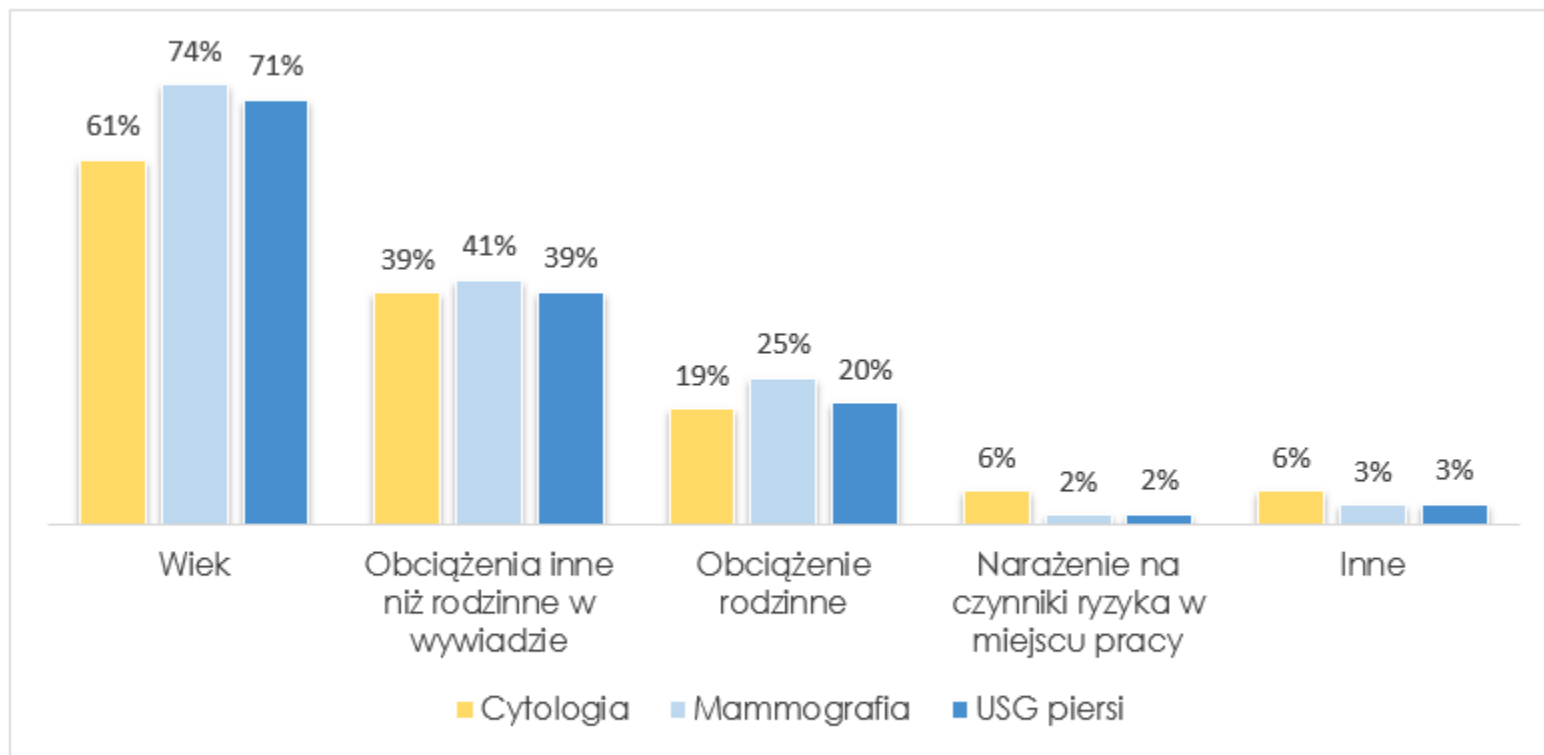

Próba: Wszyscy badani, n=362.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Aktualnie realizowane działania związane z profilaktyką nowotworów

Rysunek 5. Czynniki skłaniające lekarzy do zadawania pytania na temat wykonania konkretnych badań

Próba: Lekarze, którzy pytają o badanie wybraną grupę pacjentek, badanie cytologiczne n=36, badanie mammograficzne n=61, badanie USG piersi n=59.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Aktualnie realizowane działania związane z profilaktyką nowotworów

Weryfikacja występowania wybranych czynników ryzyka nowotworów podczas badań profilaktycznych:

- **86% lekarzy zawsze, a 9% w większości przypadków** porusza kwestię palenia papierosów;
- **86% lekarzy** weryfikuje występowanie nadwagi i otyłości;
- **83% lekarzy** zawsze lub w większości przypadków weryfikuje występowanie nowotworów u najbliższych członków rodziny pacjentki;
- **65% lekarzy** pyta swoje pacjentki zawsze lub w większości przypadków o nadużywanie alkoholu;
- **32% lekarzy** pyta o wczesne wystąpienie pierwszej miesiączki lub późną menopauzę;

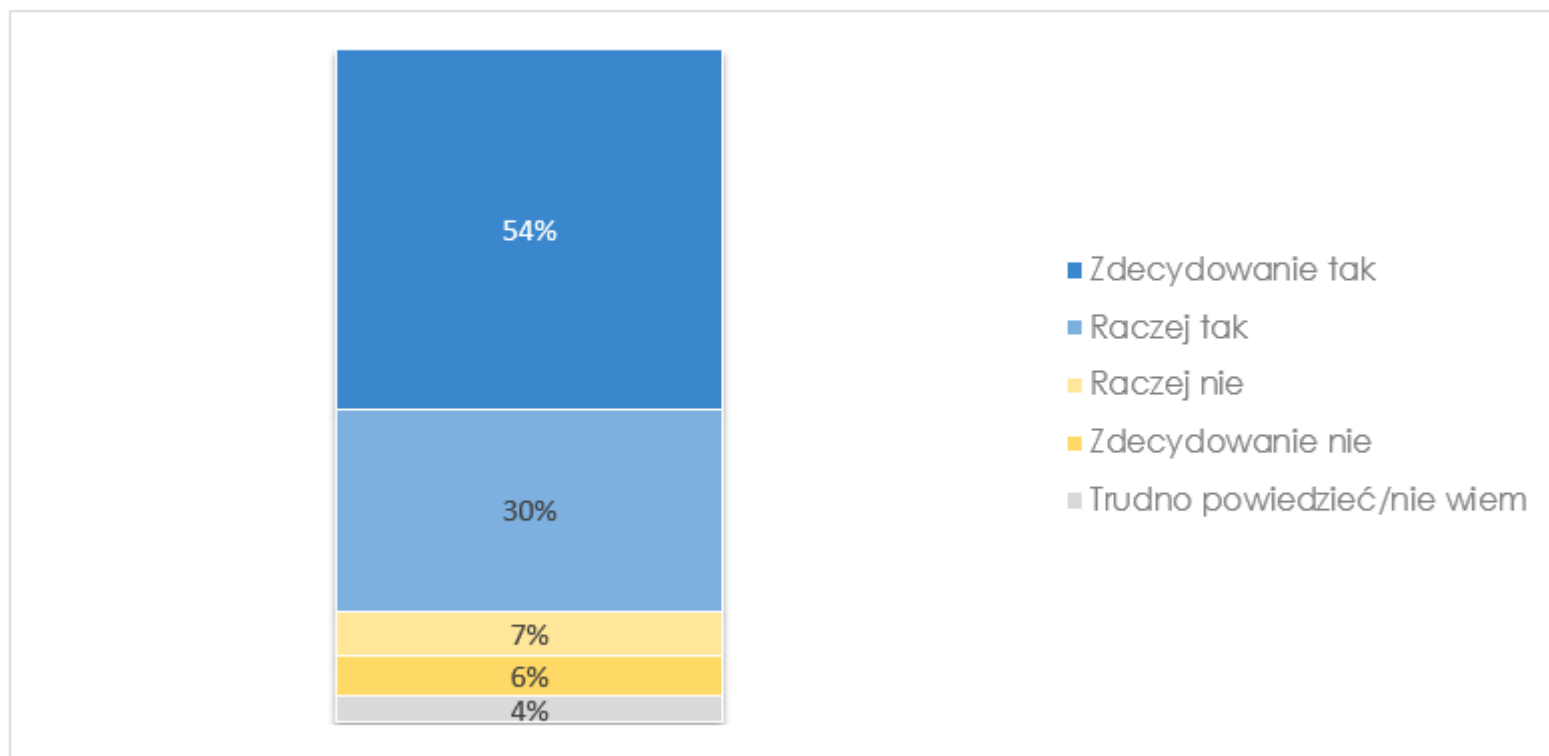
Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

- **Niewielka grupa lekarzy (mniej niż co dziesiąty badany) w ogóle nie jest zainteresowana wdrożeniem działań przewidzianych w projekcie, ponieważ ich zdaniem profilaktyka nowotworowa nie powinna należeć do zadań lekarza medycyny pracy.**

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Rola pracodawcy w profilaktyce nowotworowej

Rysunek 29. Czy badania z zakresu medycyny pracy powinny być połączone z oceną ryzyka zachorowania na poszczególne typy nowotworów?

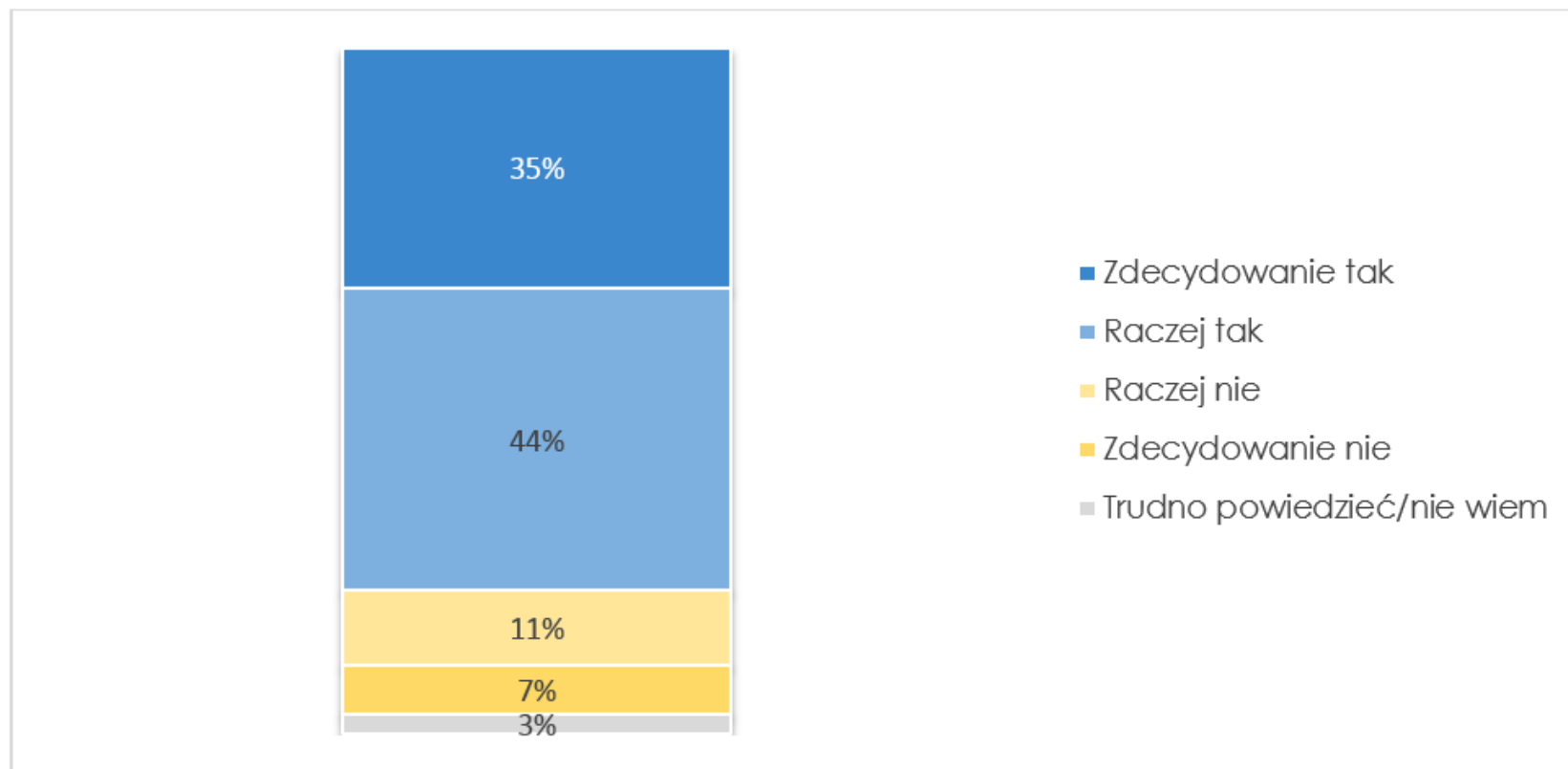

Próba: Wszyscy badani, $n=200$.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Rola pracodawcy w profilaktyce nowotworowej

Rysunek 30. Czy pracodawcy powinni angażować się w działania z zakresu profilaktyki chorób nowotworowych?

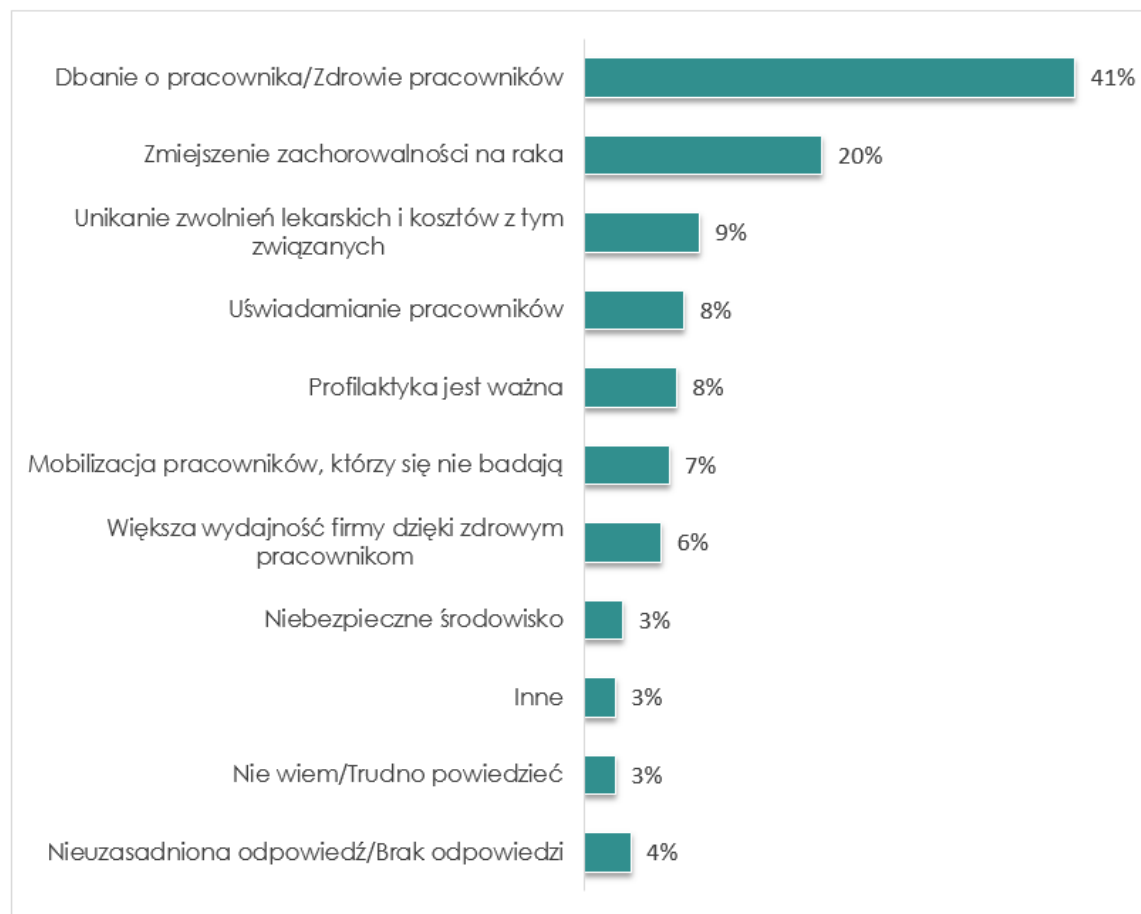

Próba: Wszyscy badani, n=200.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Rola pracodawcy w profilaktyce nowotworowej

Rysunek 31. Dlaczego pracodawcy powinni angażować się w działania z zakresu profilaktyki chorób nowotworowych?

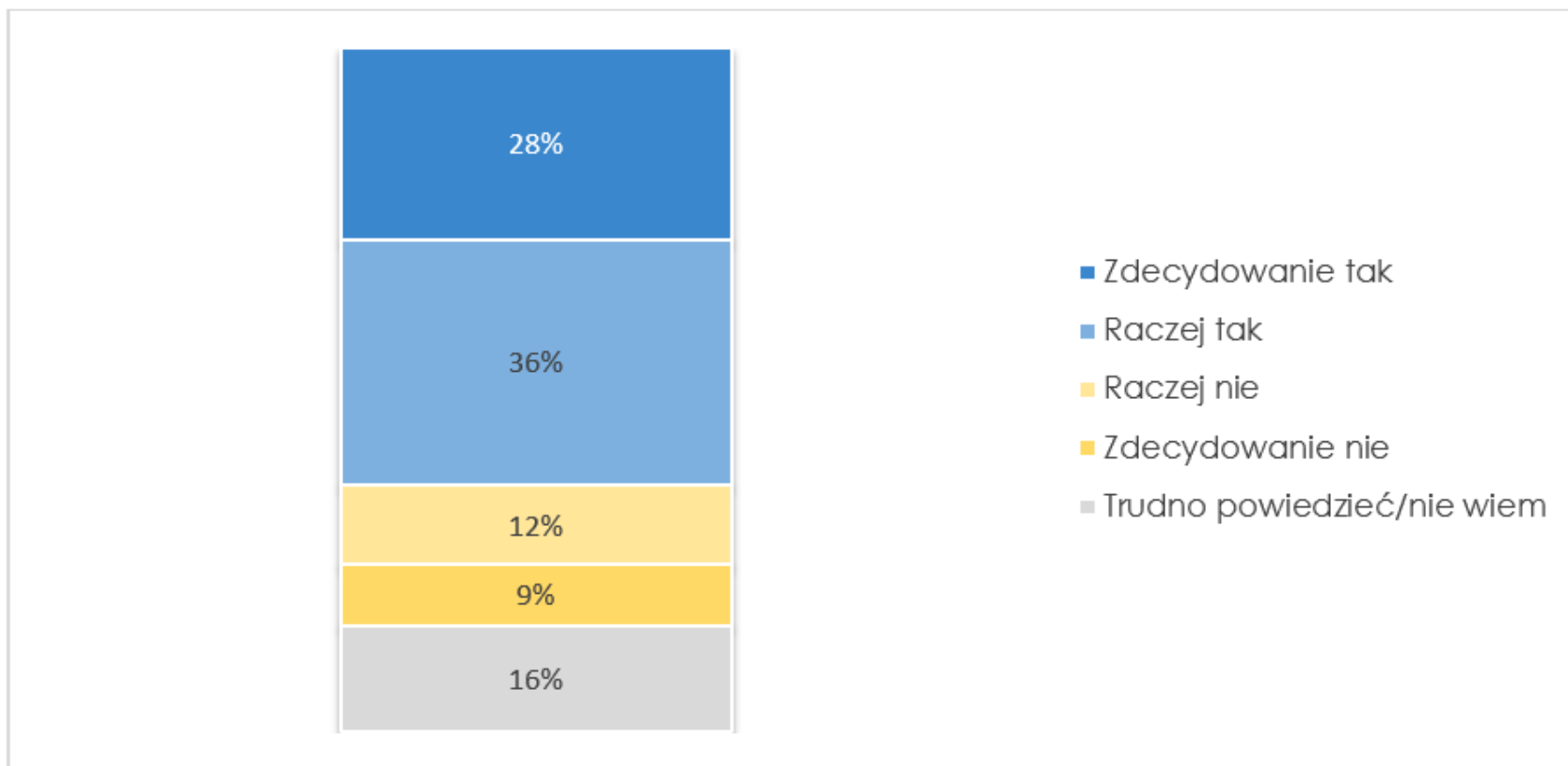

Próba: Przedsiębiorcy, którzy uważają, że pracodawcy powinni się angażować w działania z zakresu profilaktyki chorób nowotworowych, n=158.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Gotowość przedsiębiorstw do wdrożenia proponowanych działań

Rysunek 32. Chęć przedsiębiorców, by pracownice w ramach badań z zakresu medycyny pracy miały możliwość uczestniczenia w takim programie profilaktycznym

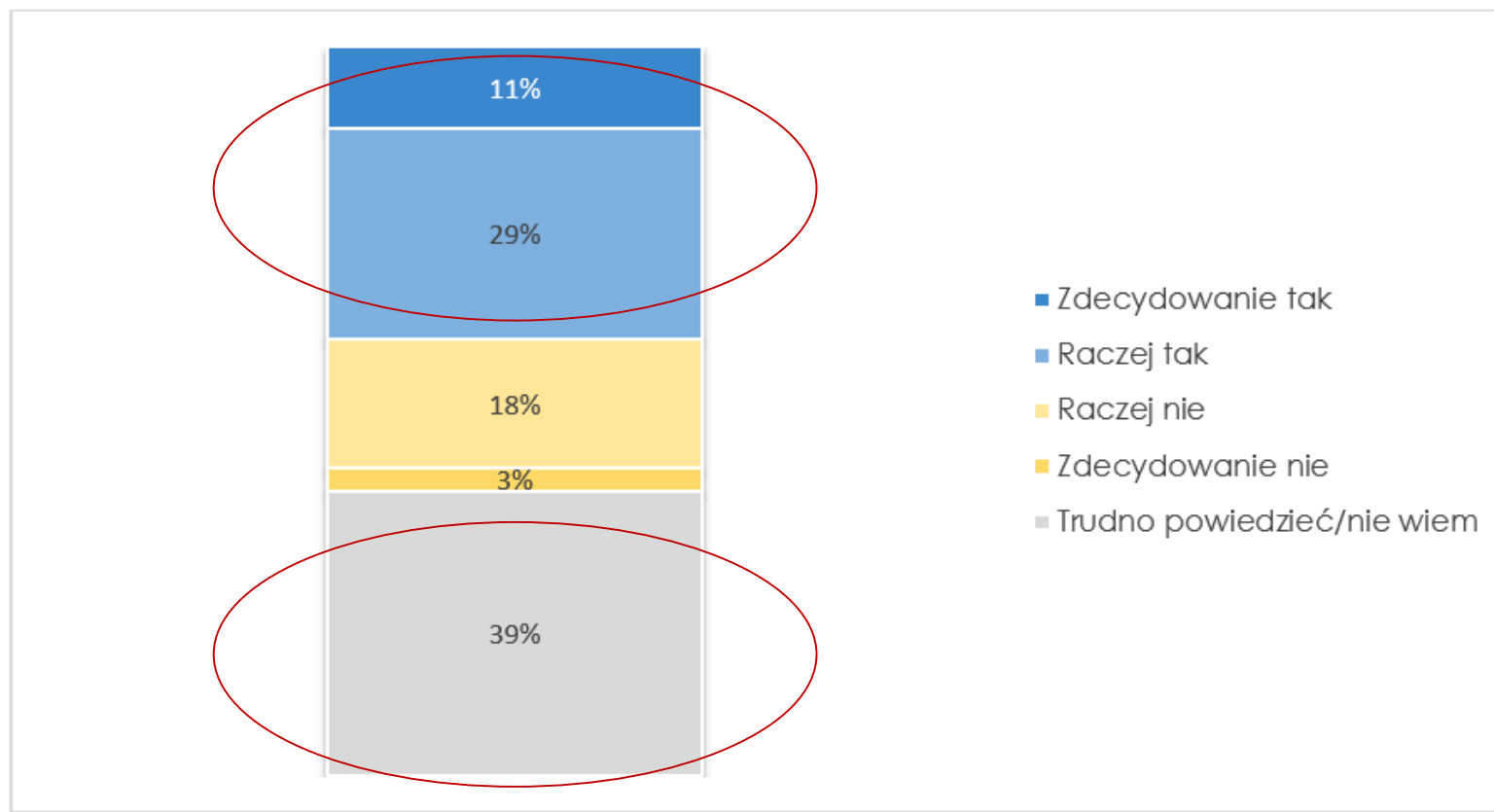

Próba: Wszyscy badani, n=200.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Gotowość przedsiębiorstw do wdrożenia proponowanych działań

Rysunek 33. Gotowość pracodawcy, by przyznać dodatkowy dzień wolny niezależnie od urlopu, na zrealizowanie badań profilaktycznych

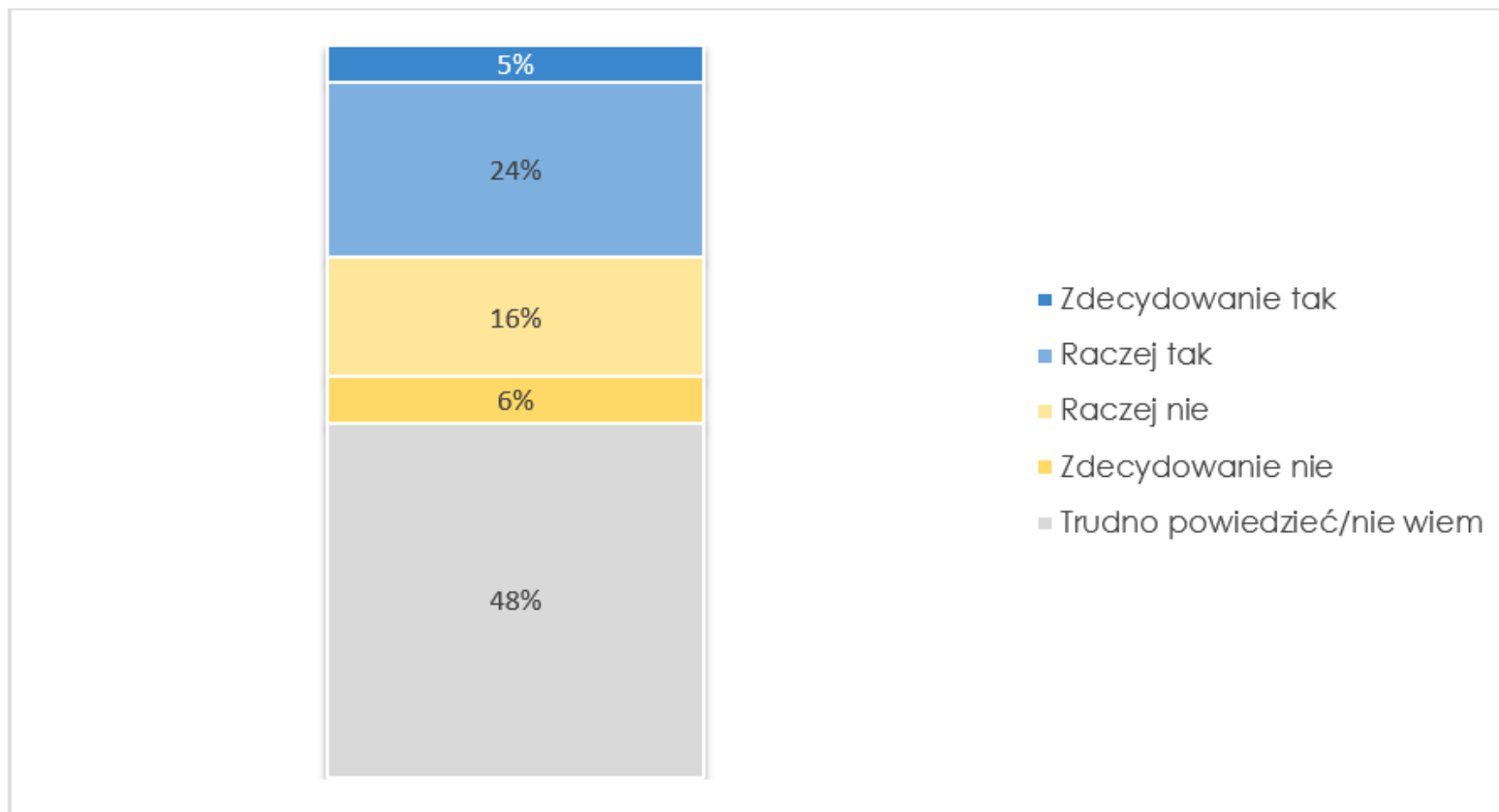

Próba: Przedsiębiorcy, którzy chcieliby, by pracownice w ramach badań medycyny pracy miały możliwość uczestniczenia w programie profilaktycznym, n=159.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Gotowość przedsiębiorstw do wdrożenia proponowanych działań

Rysunek 34. Skłonność pracodawców do dofinansowania realizacji badań profilaktycznych mających na celu wczesne wykrywanie nowotworów kobiecych

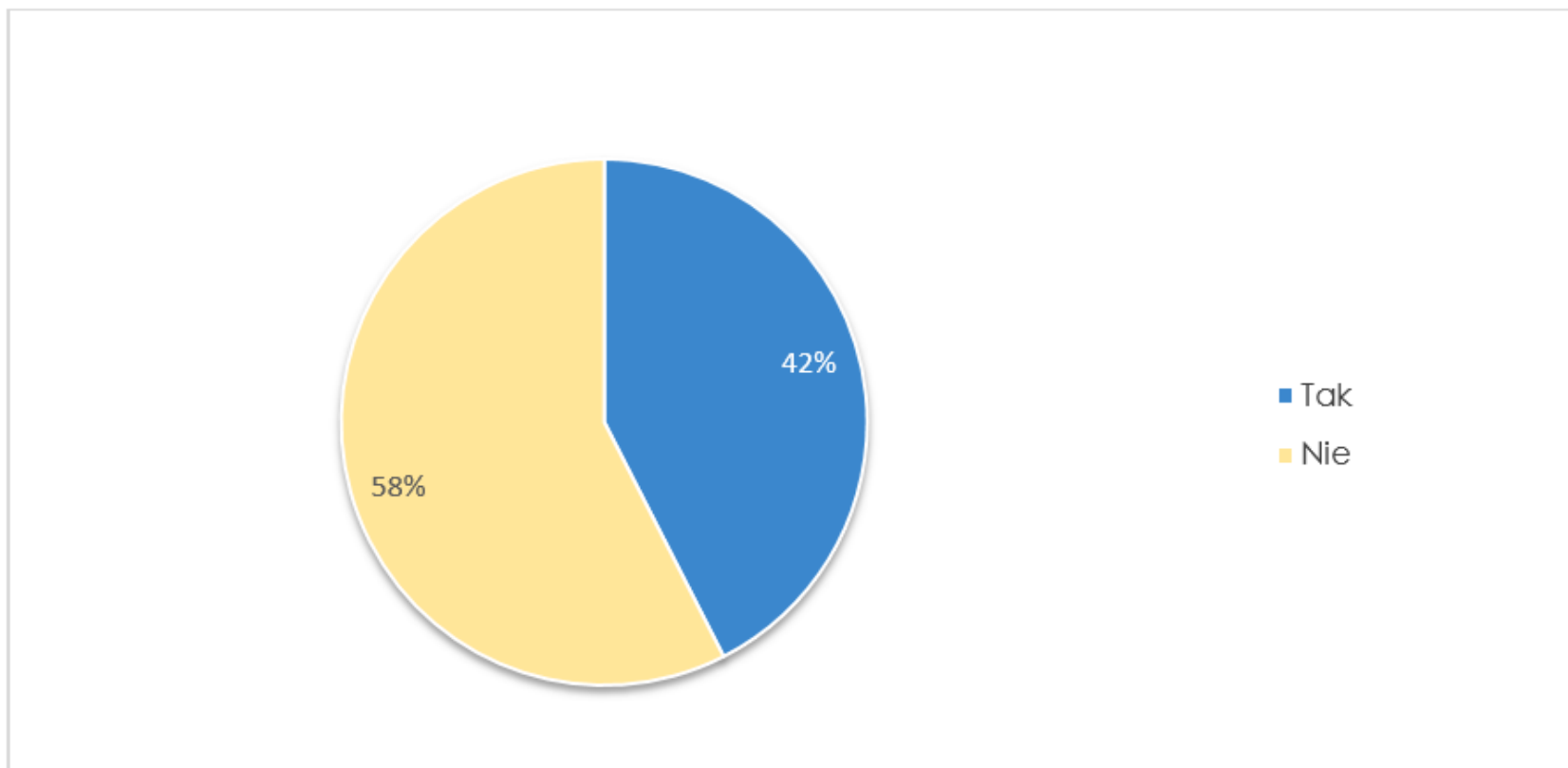

Próba: Przedsiębiorcy, którzy chcieliby, by pracownice w ramach badań medycyny pracy miały możliwość uczestniczenia w programie profilaktycznym, n=159.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Aktualnie realizowane przez pracodawców działania profilaktyczne

Rysunek 35. Czy pracownicy mają możliwość korzystania z prywatnej opieki medycznej opłaconej przez pracodawcę?

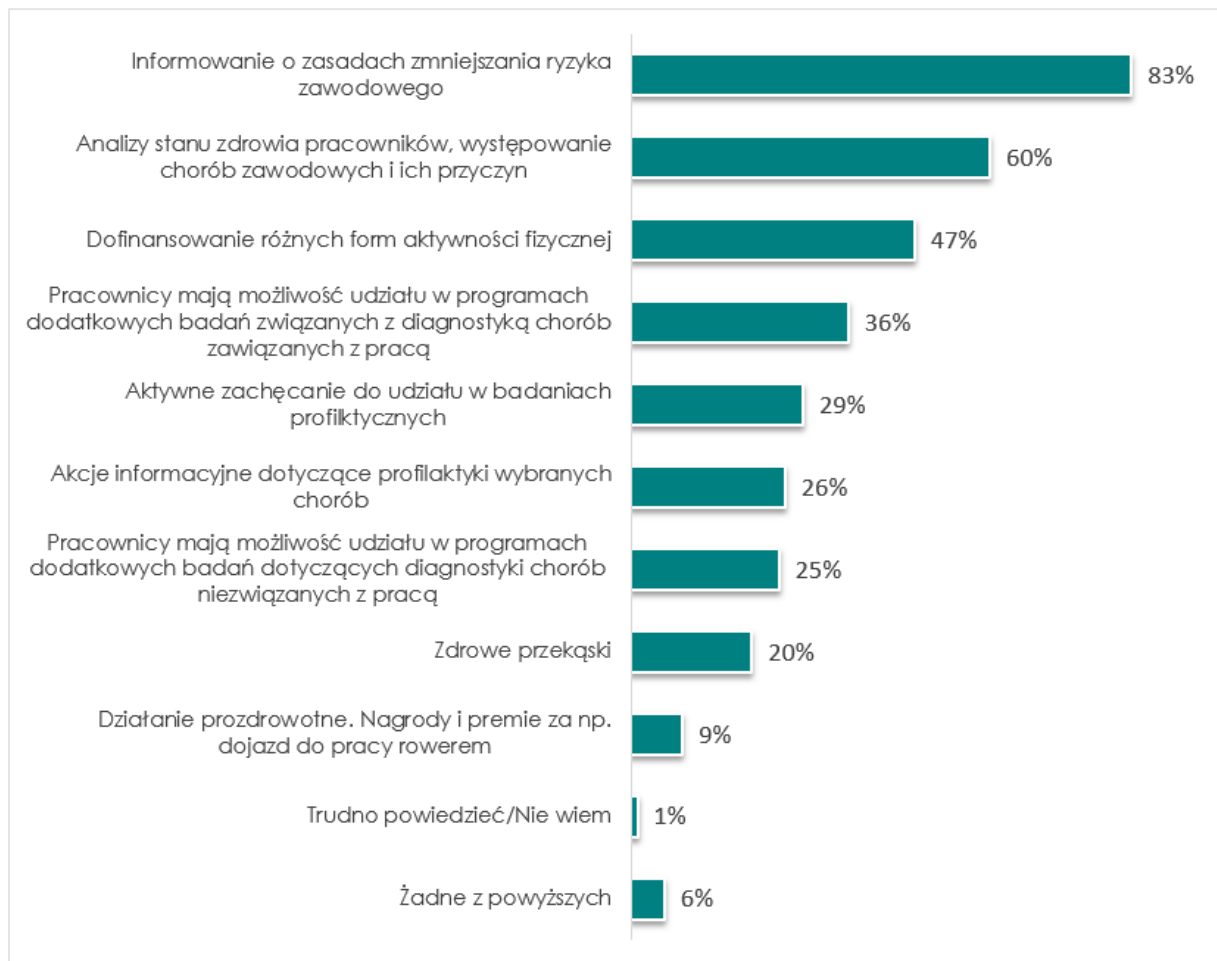

Próba: Wszyscy badani, n=200.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Aktualnie realizowane przez pracodawców działania profilaktyczne

Rysunek 37. Realizowane działania z zakresu promocji zdrowia lub profilaktyki zdrowotnej w firmie

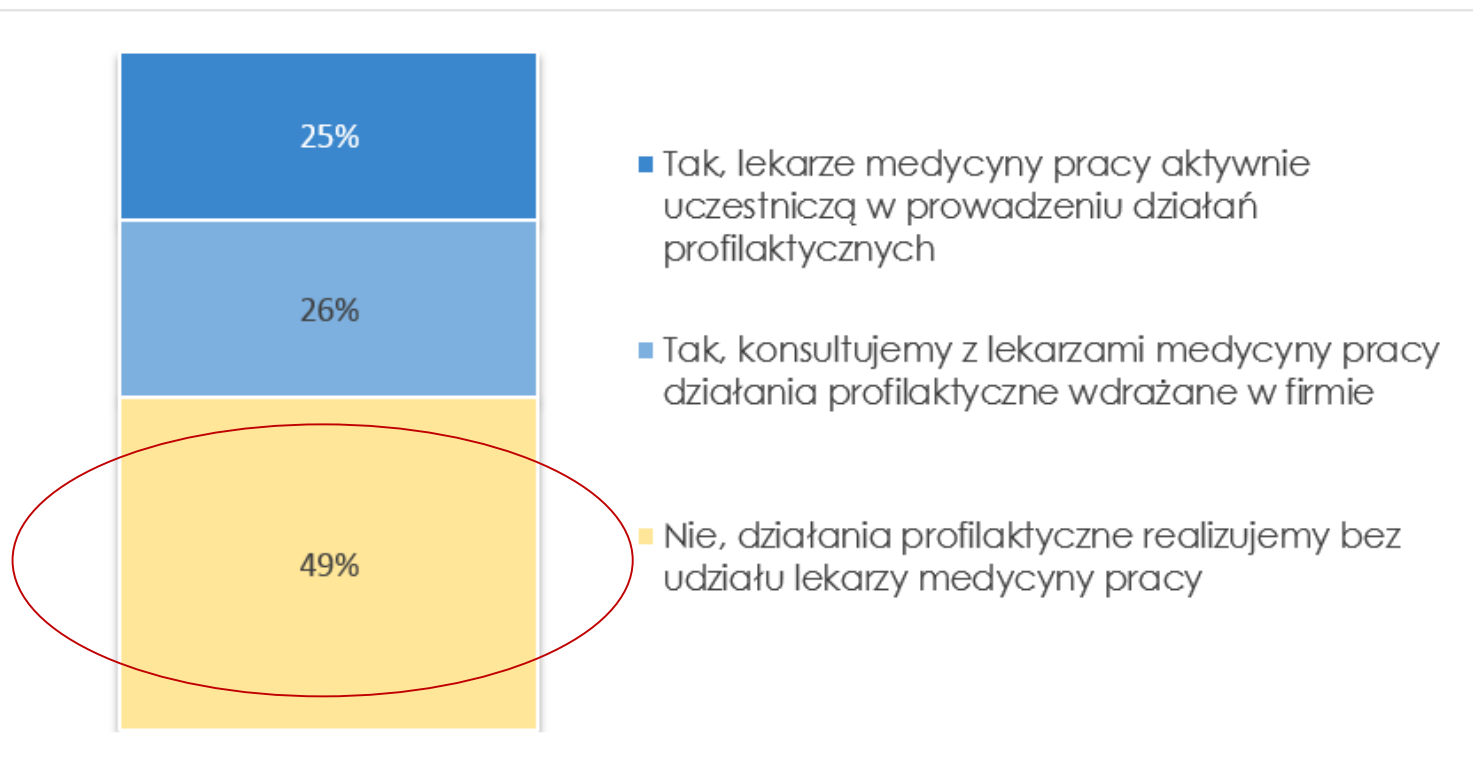

Próba: Wszyscy badani, n=200.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Aktualnie realizowane przez pracodawców działania profilaktyczne

Rysunek 39. Czy w działania z zakresu promocji zdrowia lub profilaktyki zdrowotnej realizowane w firmie zaangażowani są lekarze medycyny pracy?

Próba: Przedsiębiorcy, którzy realizują jakiekolwiek działania z zakresu promocji zdrowia lub profilaktyki zdrowotnej, n=190.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

2 etap projektu:

Opracowanie modułu dołączonego do opieki profilaktycznej nad pracującymi, w tym do badania dla celów kodeksowych:

- badanie kwestionariuszowe obejmujące pytania o ostatnio wykonywane badania profilaktyczne (USG piersi, mammografia, cytologia), czynniki ryzyka chorób nowotworowych (piersi, jajnika, szyjki macicy),
- wytyczne do ustalenia indywidualnego kalendarza badań i udzielenia dalszych zaleceń profilaktycznych.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Czynniki ryzyka raka piersi:

- wiek;
- predyspozycje genetyczne (rodzinne występowanie raka piersi);
- czynniki hormonalne;
- czynniki dietetyczne;
- gęstość mammograficzna;
- powtarzalna ekspozycja na promieniowanie jonizujące;
- palenie papierosów;
- praca zmianowa.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Czynniki ryzyka raka szyjki macicy:

- zakażenie wirusem ludzkiego brodawczaka (HPV);
- wczesne rozpoczęcie życia seksualnego;
- duża liczba partnerów seksualnych;
- duża liczba porodów;
- palenie tytoniu;
- niski status socjoekonomiczny;
- stwierdzona wcześniej patologia w badaniu cytologicznym;
- partnerzy seksualni ,podwyższonego ryzyka' (niemonogamiczni, z infekcją HPV).

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Czynniki ryzyka raka jajnika:

- wiek;
- otyłość;
- nosicielstwo mutacji genów BRCA1 i BRCA2;
- zespoły dziedzicznego raka jajnika i piersi oraz dziedzicznego raka jajnika, a także rodzinne występowanie dziedzicznego niepolipowatego raka jelita grubego (zespół Lyncha — wczesny niepolipowaty rak jelita grubego, rak endometrium, rak górnego odcinka układu pokarmowego, rak urotelialny moczowodu);
- bezdzietność i pierwsza ciąża po 35 r.ż.;
- nieskuteczne stymulacje owulacji.

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Zalecenia dotyczące działań profilaktycznych – rak piersi

(u kobiet bez objawów klinicznych nowotworu i bez dodatkowych czynników ryzyka)

Wiek kobiety	Badanie lekarskie	Mammografia (MMG)
20–39 lat	Co 36 miesięcy	Nie
40–49 lat	Co 12 miesięcy	Nie ¹
50–69 lat	Co 12 miesięcy	Co 24 miesiące
Od 70 lat	Co 12 miesięcy	Nie ²

¹ W grupie kobiet pomiędzy 40. a 49. r.ż. decyzję o rozpoczęciu badań MMG co 12-18 miesięcy należy podjąć po ocenie ew. czynników ryzyka (wywiad rodzinny, objawy) i omówieniu z zainteresowaną ewentualnych korzyści i ryzyka zdrowotnego;

² w grupie kobiet powyżej 70. r.ż. decyzję o wykonaniu MMG należy podjąć po ocenie indywidualnej.

(na podstawie Jassem i wsp. 2013)

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Zakres badań przesiewowych u kobiet z grup wysokiego i bardzo wysokiego ryzyka zachorowania na raka piersi i/lub jajnika

Wiek kobiety	Badania przesiewowe
Od 18 r.ż.	samokontrola piersi raz w miesiącu po miesiączce
Od 25 r.ż. ¹ co 6 miesięcy	badanie piersi przez lekarza
	badania obrazowe: - MR u kobiet poniżej 30 r.ż. ² lub w przypadku niejednoznacznego wyniku MMG; - MMG na przemian z MR u kobiet powyżej 30 r.ż.; - USG piersi jako badanie uzupełniające co 12 miesięcy
Od 35 r.ż. ¹ co 6 miesięcy	USG dopochwowa i oznaczanie stężenia Ca 125 (między 5. a 10. dniem cyklu u kobiet przed menopauzą)
Coroczne badanie ginekologiczne ³ ; co 3 lata badanie cytologiczne	

¹ lub od wieku 10 lat poniżej najmłodszego zachorowania w rodzinie;

² u kobiet poniżej 30. r.ż. z obecnością mutacji w genach BRCA preferowane jest badanie MR z uwagi na niemal 2-krotnie zwiększone ryzyko zachorowania na raka piersi w następstwie wykonywania badania MMG;

³ doustne środki antykoncepcyjne — zmniejszenie ryzyka zachorowania na raka jajnika o 30–60%, zwiększenie ryzyka zachorowania na raka piersi;

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Rak jajnika

Przesiewowe badania w kierunku raka jajnika nie mają obecnie zastosowania, co dotyczy również chorych pozostających pod kontrolą ze względu na rozpoznaną mutację w genach BRCA (Jassem i wsp.2013).

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Kwestionariusz obejmujący pytania o ostatnio wykonywane badania profilaktyczne (USG piersi, mammografia, cytologia) i czynniki ryzyka chorób nowotworowych (piersi, jajnika, szyjki macicy)

Data badania			dd.mm.rrrr.
Kwestionariusz dla kobiet dotyczący profilaktyki raka piersi, szyjki macicy i jajnika			
Nazwisko:		Imię:	
Wiek (lata)			
Wzrost	Waga	BMI	
Pierwsza miesiączka (wiek)	Ostatnia miesiączka (wiek)		
Wiek w czasie pierwszego porodu?		Liczba porodów?	
Czy przyjmuje Pani preparaty hormonalne?	aktualnie	TAK	NIE
	w przeszłości	TAK	NIE
Palenie tytoniu	aktualnie	TAK	NIE
	w przeszłości	TAK	NIE
Czy była Pani szczepiona przeciwko wirusowi HPV?	TAK		NIE

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Kwestionariusz obejmujący pytania o ostatnio wykonywane badania profilaktyczne (USG piersi, mammografia, cytologia) i czynniki ryzyka chorób nowotworowych (piersi, jajnika, szyjki macicy)

Czy wykonuje Pani samobadanie piersi ?	NIE	TAK	co miesiąc czasami
Czy u krewnych Pani wystąpił rak piersi ?	NIE	TAK	u kogo? u matki przed 50 r.ż. u matki po 50 r.ż. u siostry przed 50 r.ż. u siostry po 50 r.ż.
Czy u krewnych Pani wystąpił rak jajnika ?	NIE	TAK	u kogo? u matki przed 50 r.ż. u matki po 50 r.ż. u siostry przed 50 r.ż. u siostry po 50 r.ż.
Czy występują u Pani dolegliwości lub zmiany w piersiach ?	NIE	TAK	ból zmiany na skórze piersi (np. blizny, zmiana zabarwienia, pomarszczenie) guzek, zgrubienie wciągnięcie brodawki wyciek z brodawki inne

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Kwestionariusz obejmujący pytania o ostatnio wykonywane badania profilaktyczne (USG piersi, mammografia, cytologia) i czynniki ryzyka chorób nowotworowych (piersi, jajnika, szyjki macicy)

Czy zdiagnozowano u Pani choroby piersi w przeszłości?	NIE	TAK	jakie?
Czy wykryto u Pani mutację w genach BRCA1 i BRCA2?	NIE	TAK	NIE badano
Czy miała Pani kiedykolwiek wykonywaną mammografię?	NIE	TAK	kiedy była ostatnia (rok)
Czy miała Pani kiedykolwiek wykonywane USG piersi?	NIE	TAK	kiedy było ostatnie (rok)
Czy miała Pani kiedykolwiek wykonywaną cytologię?	NIE	TAK	kiedy była ostatnia (rok)
Czy miała Pani kiedykolwiek wykonywane USG narządów rodnych?	NIE	TAK	kiedy było ostatnie (rok)
Czy przechodzi Pani okresowe badania kontrolne u ginekologa?	NIE	TAK	kiedy było ostatnie badanie (rok)

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Indywidualny kalendarz badań i dalsze zalecenia profilaktyczne

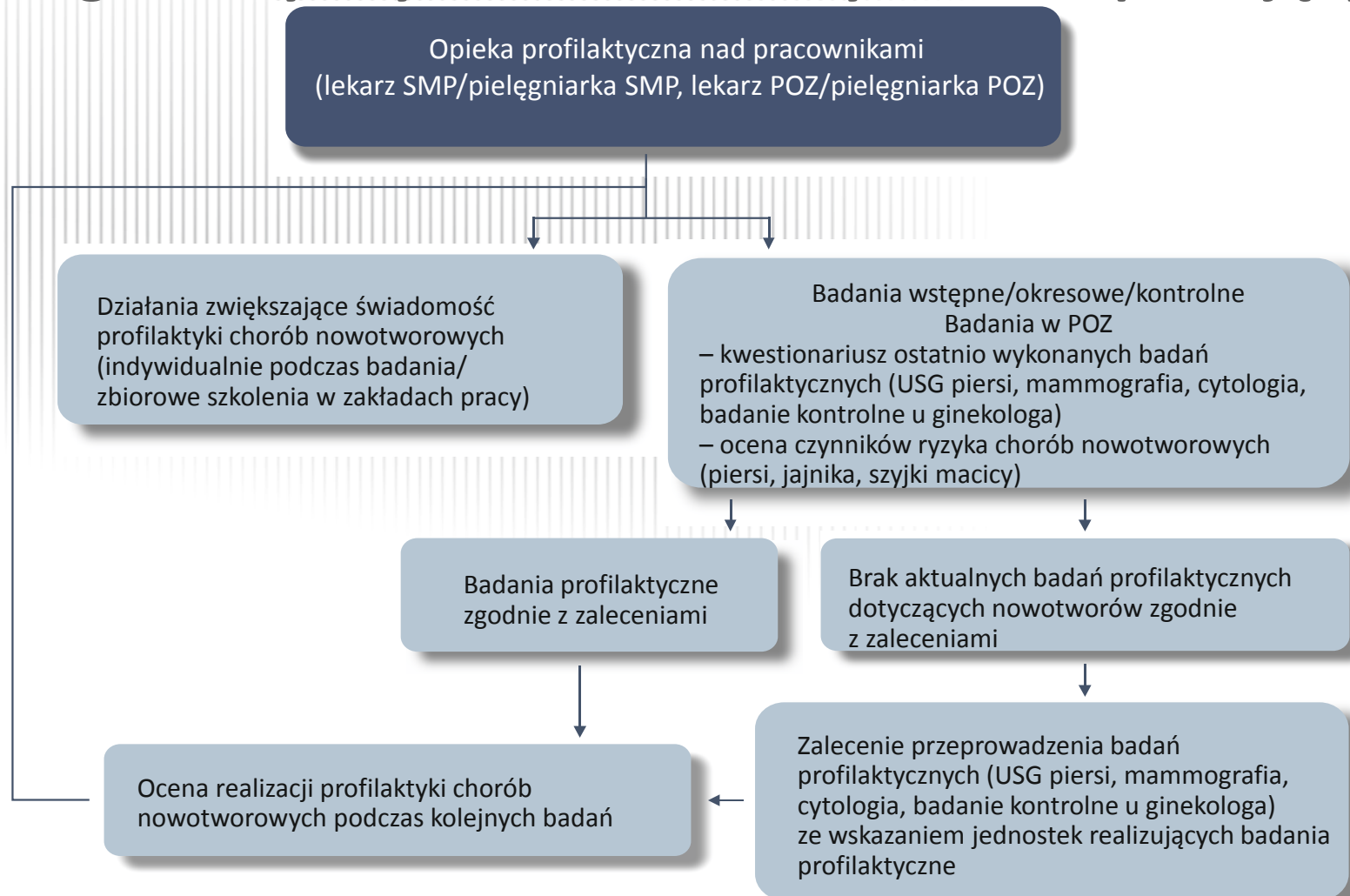
Rodzaj badania	Data ostatniego badania	Zalecenia
Mammografia *		
USG piersi **		
Cytologia ***		
Inne		

* W Polsce skrining w kierunku wczesnego wykrywania raka piersi u kobiet w wieku 50–69 lat wykonywany jest w interwale raz na 2 lata i finansowany przez NFZ (M.P. 2015 poz. 1165)

** wskazana kontrola u kobiet po 25 r.ż. z grupy wysokiego ryzyka (t.j. u nosicielek mutacji BRCA lub z obciążonym wywiadem rodzinnym) raz na 12 m-cy

*** W Polsce badania przesiewowe w kierunku wczesnego wykrywania raka szyjki macicy u kobiet w wieku 25–59 lat są wykonywane w interwale raz na 3 lata i finansowane przez NFZ (M.P. 2015 poz. 1165).

Model profilaktyki wybranych typów nowotworów zintegrowany z systemem ochrony zdrowia pracujących

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

Paszport zdrowej kobiety w profilaktyce chorób nowotworowych

3 etap projektu:

Opracowanie „**Paszportu Zdrowej Kobiety**” oraz materiałów informacyjnych:

- podnoszących świadomość prozdrowotną w zakresie profilaktyki wybranych typów nowotworów
- wskazujących: dlaczego, gdzie i kiedy każda kobieta może przeprowadzić konkretne badania profilaktyczne

Podmioty wchodzące w skład konsorcjum

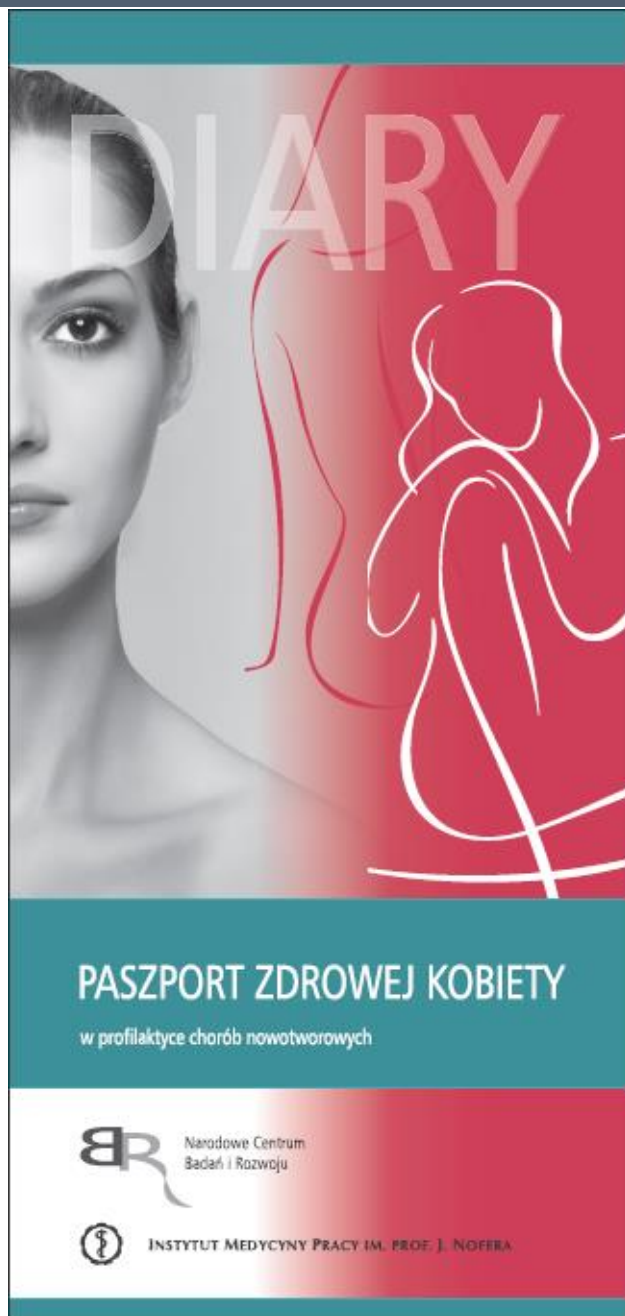
- Polskie Towarzystwo Medycyny Pracy
- Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi
- Stowarzyszenie „Łódzki Klub Amazonka”
- PBS Sp. z o.o. (dawniej Pracownia Badań Społecznych)
- Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w Rzeszowie

WOJEWÓDZKI OŚRODEK MEDYCYNY PRACY W RZESZOWIE
Ul. Hetmańska 120, 35-078 Rzeszów, tel./fax: (0-17) 85 460 28

INSTYTUT MEDYCYNY PRACY IM. PROF. J. NOFERA

Dziękuję za uwagę!